

COORDINATION OF SOCIAL SECURITY IN THE EUROPEAN UNION

VLADISLAV CHALAKOV

PHD IN SOCIAL WORK,
KONSTANTIN PRESILAVSKY – UNIVERSITY OF SHUMEN

BULGARIA
VLADOTO@GMAIL.COM

ABSTRACT: SOCIAL SECURITY COORDINATION IS A SYSTEM OF RULES DESIGNED TO FACILITATE LABOR MOBILITY WITHIN THE EU AND BETWEEN MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION AND THE REST OF THE WORLD. THIS SYSTEM OF RULES DEVELOPED MORE THAN 50 YEARS, SEEKING OPPORTUNITIES OF INTERSTATE LEVEL TO BE SETTLED MATTERS REGARDING EMPLOYMENT, PROCUREMENT, APPLICABLE LAW: SICKNESS, MATERNITY AND PATERNITY; OLD-AGE PENSION, PRE-RETIREMENT SCHEMES; INVALIDITY BENEFITS; SURVIVOR'S BENEFITS AND DEATH GRANTS; UNEMPLOYMENT BENEFITS; FAMILY BENEFITS; COMPENSATION FOR OCCUPATIONAL ACCIDENTS AND DISEASES. THE ARTICLE EXAMINES IN DETAIL THE SOCIAL SECURITY SYSTEMS OF CERTAIN COUNTRIES, SUCH AS GERMANY, SPAIN, GREECE AND OTHERS. THIS IS RELATED TO THE FACT THAT BULGARIAN ECONOMIC MIGRANTS IN RECENT YEARS USUALLY ARE DIRECTED TO THESE COUNTRIES.

KEY WORDS: COORDINATION, SOCIAL SECURITY, EMPLOYMENT, VOL SICKNESS, MATERNITY AND PATERNITY, OLD AGE PENSIONS, PRE-RETIREMENT SCHEMES, DISABILITY BENEFITS, SURVIVOR'S BENEFITS AND DEATH GRANTS, UNEMPLOYMENT BENEFITS, FAMILY BENEFITS; COMPENSATION FOR ACCIDENTS AT WORK AND OCCUPATIONAL DISEASES

Координацията на социалната сигурност е система от правила, чиято цел е да улесни трудовата мобилност в рамките на Европейския съюз и на между страните-членки на ЕС и останалия свят. Тази система от правила се развива вече повече от 50 години, като се търсят възможности на междудържавно ниво да бъдат уредени въпросите, касаещи трудовата заетост, осигуряването, приложимото законодателство.

Правилата на ЕС за координация на системите за социална сигурност се прилагат в ЕС, Исландия, Лихтенщайн, Норвегия и Швейцария към националното законодателство за: обезщетения за болест, майчинство и бащинство; пенсии за старост, предпенсионни схеми; обезщетения за инвалидност; обезщетения за преживяло лице и помощи при смърт; обезщетения за безработица; семейни обезщетения; обезщетения за трудови злополуки и професионални болести.

Правата по отношение на социалната сигурност на лица, придвижващи се във или извън ЕС, все още са уредени предимно с национални правила. Отделните държави членки сключват двустранни споразумения за координация на социалната сигурност и с тези споразумения се създава система от правила за координация по отношение на лицата, движещи се между двете държави. Основанията за сключване на такива споразумения са различни: досега с тях най-вече се е целяла защитата на гражданите, които работят в друга държава; все по-често обаче на тях се гледа като на средство за привличане на предприятия или работници от трети държави. Сключването на споразумение може да бъде и израз на добри политически отношения между страните.

Повечето споразумения най-често съдържат правила относно приложимото законодателство, равното третиране и пенсиите. С разпоредбите относно пенсиите се защитават придобитите към момента на напускане на националната територия права на мигрантите и се позволява изплащането на пенсията на територията на другата държава. В някои случаи се предвиждат разпоредби за натрупване на осигурителни периоди, трудов стаж и периоди на пребиваване.

Правилата за приложимото законодателство в общия случай включват и правила за „командиране“. С тях се дава право на работници, които отговарят на определени условия, да продължат да се подчиняват на законодателството за социална сигурност на страната, която ги командирова, и се освобождават от задължението за плащане на социалноосигурителни вноски в страната, в която работят. Принципът за равно третиране гарантира на работниците мигранти същото третиране като гражданите на държавата, в която работят.

Но всяка Европейска държава има изградена своя система за социална сигурност, например:

Социално осигуряване в Германия

Системата за социална сигурност в Германия обхваща пет законово установени типа: здравно осигуряване, осигуряване за дългосрочни грижи, пенсионно осигуряване, осигуряване за злополука и осигуряване за безработица.

С изключение на малък брой професии (например държавни служители, съдии и войници), всички заети лица подлежат на задължително осигуряване, освен ако заплатата им не превишава фиксирания таван за задължително осигуряване. Обратно, лицата на работа с минимално заплащане, които печелят не повече от 400 € месечно, са освободени от осигуряване.

Съществува също държавно социално подпомагане, обезпечаване на основни нужди за търсещите работа, за старост и в случай на понижена работоспособност, както и различни семейни обезщетения и помощи за жилищно настаняване.

При започване на работа в Германия, работодателят предприема необходимите стъпки, за да регистрира новия работник, за целите на социалната сигурност. Първо ще бъде регистриран в здравноосигурителна каса (*Krankenkasse*), която след това ще уведоми компетентните органи за пенсионно осигуряване и осигуряване за безработица. Получава се осигурителен номер (*Versicherungsnummer*), под който институцията за пенсионно осигуряване вписва осигурителни периоди и доходите, върху които ще се осигурява работника. След наемане на работа за първи път се получава лична социално осигурителна карта (*Sozialversicherungsausweis* или *SV-Ausweis*) от институцията за пенсионно осигуряване. Тя съдържа презиме, бащино име (когато е уместно), собствено име и осигурителен номер. За някои професии (например в строителството) личната карта трябва да има снимка и да се носи през работно време.

Всички лица, на които е издаден нов осигурителен номер, незабавно получават уведомление кой орган за пенсионно осигуряване е компетентен в техния случай. Самостоятелно заетите лица трябва да се регистрират в компетентната здравноосигурителна каса.

Социално осигуряване в Австрия

Веднага щом бъде нает работник на работа в Австрия, работодателят ще предприеме необходимите стъпки, за да ги регистрира за целите на социалната сигурност. Това става в здравноосигурителен фонд (*Krankenkasse*), който след това ще уведоми институциите, отговорни за осигуряване за трудови злополуки, пенсионно осигуряване и осигуряване за безработица. Получава се осигурителен номер, под който ще бъдат записвани осигурителните периоди на лицето и доходите, на които то се осигурява. След приключване на тези формалности се получава от работодателя екземпляр от сертификата за регистрация в здравноосигурителния фонд.

Ако лицето е самостоятелно заето, то трябва да се свърже с компетентната институция за социално осигуряване, която ще го информира за конкретните правила, които се прилагат спрямо него по отношение на регистрацията и вноските.

Австрийското социално осигуряване включва: осигуряване за болест; злополука (трудова злополука и професионални болести); пенсия; за безработица.

Социалното осигуряване се основава на трудова заетост (а не на пребиваване) и осигуреното лице не може да избира между осигурителните фондове.

В качеството си на служител, работещото лице е задължено да плаща вноски за схемите за осигуряване за болест, за безработица и за пенсия (инвалидност, старост и смърт). Вноските се изчисляват като процент от доходите. Обикновено, вноската се разделя наполовина между вас и вашия работодател. При все това, работодателят е отговорен за извършване на самото плащане и приспада вноската на работещото лице от възнаградението. Ако лицето е самостоятелно заето, то е задължено да плаща вноски за осигуряване за болест, за злополуки и за пенсия.

Достъп до здравеопазване работещото лице има, ако е здравно осигурено. Осигуряването е задължително за следните лица: всички служители с платена заетост и стажанти, безработни лица, получаващи обезщетения за безработица, лица, получаващи гарантирани минимални средства, ориентирани към потребностите, получаващи или кандидатстващи за пенсия, участници в професионална преквалификация, лица, които отслужват своята военна или гражданска служба, самостоятелно заети лица и всички членове на семейството, които работят в техните предприятия.

Лица, които имат (общ) доход от една или повече професионални дейности под минималния праг (*Geringfügigkeitsgrenze*) от €374,02 на месец, са освободени от задължително осигуряване. Достъпно е специално доброволно осигуряване.

Всяко лице, което пребивава в Австрия без задължително осигуряване, има право да се осигурява на доброволни начала.

Социалното осигуряване в Гърция

Ако работникът е нает в Гърция, той има право на същите обезщетения за социална сигурност каквито има всеки гръцки работник (гражданин) и при същите условия. Членовете на семейството му, които живеят в Гърция, могат също да заявят обезщетения при същите условия като членовете на семейството на гръцки работник.

Няма единна законодателна рамка, която регулира всички осигурителни институции в Гърция, което означава, че обезщетенията за социална сигурност, условията за получаването им и изискуемите удостоверителни документи се различават между институциите.

Независимо от това Институтът за социална сигурност — Общият осигурителен фонд на работниците и служителите, известен като *ИКА-ЕТАМ*, е най-голямата организация за социална сигурност на работници и служители в страната, която обхваща основната част от населението. По тази причина ще обясним социалната закрила, която той предоставя.

ИКА-ЕТАМ осигурява работници в публичния и частния сектор, които са зети по договори, подчинени на частното право, при условие, че не са включени в друга схема за общо осигуряване. Покрива обезщетения за болест и майчинство и за пенсиониране.

Обезщетенията за безработица и семейните обезщетения се администрират от Службата по трудова заетост (*ОАЕД*).

Когато за първи път лицето започва работа на длъжност, която е покрита от схема на *ИКА-ЕТАМ*, трябва да се регистрира в местния офис на *ИКА-ЕТАМ* на мястото, където живее (и след това трябва да ги уведомява за всяка промяна в личната ви информация). След това представяте на работодателя си копие от удостоверението за регистрация. С това удостоверение се доказва неговият статут на осигурено лице и му се дава осигурителен номер. Неговите осигурителни данни се отбелязват в редовните аналитични декларации (*АРД*), които работодателите са задължени да попълват и изпращат на *ИКА-ЕТАМ* на определени дати. Индивидуалната партида на наетото лице за социално осигуряване отразява осигурителната му история (отработени дни и други осигурителни данни) и се съхранява в електронен формат. След като *АРД* бъдат обработени, индивидуалните партиди за социално осигуряване се актуализират; всеки шест месеца работодателят получава ново извлечение, което той/тя е задължен/а да препрати на работника или служителя.

Ако лицето е самостоятелно заето, трябва да се регистрира в съответната трудова институция или камара и в Органа за държавните приходи (*Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία, Δ.Ο.Υ.*), когато това е необходимо, а след това да се регистрира в съответната институция за социална сигурност.

Правилата, уреждащи осигурителните рискове и съответните обезщетения за лицата, обхванати от *ИКА-ЕТАМ*, са изключително комплексни, като се прилагат различни разпоредби в зависимост от това кога работещото лице се е включило в схемата.

Вноските за социална сигурност се плащат от работника или служителя и от работодателя. Размерът на вноската на работника или служителя е процент от brutната заплата, който се удържа от работодателя за сметка на пакетното възнаграждение на лицето непосредствено или най-много два месеца след съответния период. Размерът на вноската на работодателя, който също е процент от brutното възнаграждение на служителя, се плаща от работодателя и се добавя към ведомостта за заплата. И двете вноски се изплащат на *ИКА-ЕТАМ* от работодателя в рамките на предписан срок.

Социално осигуряване в Испания

При първоначално постъпване на пазара на труда в Испания, лицата трябва да се регистрират в социалноосигурителната служба и да се включат към осигурителната схема за професията си. Това трябва да се случи в рамките на определен срок. Самостоятелно заетите лица трябва да направят това сами; в останалите случаи това е задължение на работодателя.

Регистрацията в социалноосигурителната служба е задължителна. Тя се прави само веднъж, когато лицето започне работа за първи път, и е валидна за целия период на заетост. След регистрацията всяко лице получава регистрационна карта с личните си данни и персонален социалноосигурителен идентификационен номер. Тази карта е валидна за целия живот на лицето и се използва за всички взаимоотношения със социалноосигурителната система и трябва да се пази много внимателно.

Никой няма право на едновременно осигуряване по две социалноосигурителни схеми за една и съща професия. След като лицето се регистрира за определена социалноосигурителна схема и започне работа, то започва да плаща социалноосигурителни вноски и става автоматично осигурено. Промените в заетостта на лицето – например смяна на работата или период на безработица – имат влияние върху статуса на осигуряване.

След като дадено лице започне работа, той или тя започва да плаща социалноосигурителни вноски. Те се изчисляват като процент (размер на вноската) от осигурителната база.

Социалноосигурителната система в Испания има две нива или типове закрила: закрила, зависеща от вноски система и такава, която не зависи от вноски.

Система, зависеща от плащане на вноски

В социалноосигурителната система на Испания съществуват два типа зависещи от вноски системи: обща схема, приложима за всички заети лица, без покритие по специални схеми, както и някои категории държавни служители, и пет специални схеми за: селскостопански работници, самостоятелно заети лица, домашни служители, миньори, морски служители (моряци и рибари).

Учениците и студентите са осигурени по специален осигурителен план (училищна застраховка). Съществува и специална схема със заплащане на вноски, предназначена за държавни служители.

Система, независещи от плащане на вноски

Нуждаещите се лица, които са в особено положение, както и лицата, чиито приходи са под предвидения от закона минимум, имат право на независещи от вноски обезщетения. Те могат да имат право за това дори и никога да не са плащали социалноосигурителни вноски, или да са плащали такива, но да нямат право на съответното обезщетение съгласно зависещата от вноски схема.

Обезщетенията, независещи от плащане на вноски, включват: медицинско подпомагане; пенсия и помощи за инвалидност; специални помощи за безработни лица (*subsídio por desempleo*); семейни помощи; независещи от вноски помощи за майчинство (*subsídio por maternidad de naturaleza no contributiva*)(не са основани на оценка на дохода)

Вноските на заетите лица се удържат от заплатите им и се превеждат на Националната социалноосигурителна каса от техния работодател, заедно с неговите вноски. Вноските за трудови злополуки и професионални болести се плащат единствено от работодателя.

Социално осигуряване в Латвия

Латвийската схема за социална сигурност се състои от: услуги за грижи, осигуряване за болест, помощи за майчинство и бащинство; обезщетения в случай на трудови злополуки и професионални болести; помощ за погребение; пенсии за

инвалидност; пенсии за старост и пенсии за преживели лица; осигуряване за безработица; семейни помощи.

Държавната агенция за социално осигуряване (*Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra*) и нейните местни служби администрират държавните социални обезщетения и социалноосигурителните услуги.

Социалните услуги се администрират от Министерството на социалната политика (*Labklājības ministrija*), неговите подчинени институции (Държавна агенция за социална интеграция (*Sociālās integrācijas valsts aģentūras*), НПО и общините, докато социалното подпомагане се администрира от общините.

Размерът на вноската за задължително социално осигуряване е 35,09 % от brutната заплата, 24,09 % от които се плащат от работодателя, а другите 11 % от служителя. Работодателят е отговорен за плащането на тези вноски; той автоматично приспада от доходите за служителя процента, установен в законодателството.

При самостоятелно заетите лица, вноската за задължително социално осигуряване се изчислява въз основа на доходите от производство, извършване на работа, предоставяне на услуги, изключителни и професионални дейности и други доходи.

Обезщетения за болест се изплащат, когато дадено лице отсъства от работа и в резултат на това губи част от своето заплащане или когато самостоятелно заето лице губи доходи поради болест, злополука, лечение и др. Право на такова обезщетение имат всички наети на работа и самостоятелно заети лица и членовете на техните семейства.

Първите 10 дни на периода на неработоспособност се покриват от работодателя, а след това – от Държавната агенция за социално осигуряване. Размерът на дневната помощ за болест е 80 % от заплатата, на която се осигурява осигуреното лице, изчислени на база на доходите за 12 месеца, използвани за основа за плащането на социалноосигурителните вноски.

Социално осигуряване в Естония

Правото на социална сигурност и социална помощ в Естония се основава предимно на пребиваването, а не на гражданство.

Естонската система за социална сигурност е структурирана около три схеми за социално осигуряване, зависещи от вноски: пенсионно осигуряване, здравно осигуряване и осигуряване за безработица. Пенсионното и здравното осигуряване се финансират от социален данък, докато осигуряването за безработица се финансира от вноски за осигуряване за безработица. Другите схеми – семейни обезщетения, държавни помощи за безработица, национална пенсия, помощи при смърт и социални обезщетения за хора с увреждания – са без плащане на вноски и се финансират от общите държавни приходи.

Министерството на социалната политика (*Sotsiaalministeerium*) е отговорно за социалната сигурност и социалното подпомагане. Към министерството има правителствена агенция – Социалноосигурителния съвет (*Sotsiaalkindlustusamet*) и два публични правни органа – Здравноосигурителния фонд (*Eesti Haigekassa*) и Осигурителния фонд за безработица (*Eesti Töötukassa*) – които са отговорни за администрирането на различните клонове на социалната сигурност.

Социалноосигурителният съвет управлява схемите за пенсионно осигуряване, семейни обезщетения, социални обезщетения за лица с увреждания и помощи за погребение. Той също поддържа регистъра на осигурените лица и бенефициери.

Осигурителният фонд за безработица отговаря за схемата за осигуряване за безработица, чиято цел е да изплаща обезщетения за безработица (*töötuskindlustushüvitis*), обезщетения за колективно прекратяване на трудови договори и обезщетения при обявяване на работодател в несъстоятелност.

Здравноосигурителният фонд поддържа схемата за здравно осигуряване, която включва медицински услуги, компенсация за лекарствени средства и парични обезщетения (за болест, майчинство и грижи). Фондът сключва годишни договори с доставчици на медицински услуги и покрива разходите, претърпени от тях за медицинските грижи на осигурени лица съгласно тези договори. Фондът също изплаща обезщетения за болест, майчинство и грижи директно на осигурените лица.

Парични обезщетения за социално подпомагане и социални услуги се предоставят от местните общини.

Здравното и пенсионното осигуряване се финансират от вноски, т.е. от социалния данък (33 процента), който се дължи от работодателя. Осигуряването за безработица се финансира от 4,2% процента вноска, плащана от работодатели и служители. Социалните вноски (социален данък и вноски за осигуряване за безработица) се събират от Данъчната администрация (*Maksuamet*). Системата от обезщетения във връзка с трудови злополуки и професионални болести се финансира от социален данък (вноски от работодатели, самостоятелно заети лица и държавата), общо данъчно облагане и осигуряването за гражданска отговорност на работодателите.

Схемата за допълнително пенсионно осигуряване, която е схема за задължително осигуряване, се администрира от индивидуални пенсионни фондове под контрола на Министерството на финансите (*Rahandusministeerium*). Записването за пенсия е задължително за лицата, родени през 1983 г. или след това, и доброволно за тези, родени преди 1983 г. Пенсията е основана на предварително финансиране – всяко работещо лице плаща 2 процента от своята брутна заплата на фонда. Държавата добавя 4 процента от текущия социален данък (33 процента, вж. по-горе) и задържа 29 процента.

REFERENCES:

1. **Your social security rights in Spain:** Вашите права на социална сигурност в Испания, Европейска комисия, Европейски съюз, 2012
2. **Your social security rights in Greece:** Вашите права на социална сигурност в Гърция, Европейска комисия, Европейски съюз, 2012
3. **Daneva, I., 2007:** Данева, И., Социално осигуряване, изд. на Нов български университет, Център по дистанционно обучение, София, 2007
4. **Indzhova, A., Ivanov, B., 2007:** Инджова, А., Иванов, Б., Координиране на схемите за социално осигуряване в Европейския съюз, София, 2007
5. **Pavlov, N.:** Павлов, Н., Европейският подход при координацията на осигурителните системи, <http://www.zastrahovatel.com/statia.php?mysid=2209&t=8>
6. Pension systems of some European countries: Пенсионни системи някои европейски страни, издание на КТ „Подкрепа”, София, 2009

7. **Regulation (EC) № 883/2004:** Регламент (ЕО) № 883/2004 на европейския парламент и на съвета от 29 април 2004 година за координация на системите за социална сигурност
8. **Salchev, P., Georgieva, L., 2008:** Салчев, П., Георгиева, Л., Принципи и практики в здравното и пенсионно осигуряване, София, 2008
9. **Sredkova, K., 2010:** Средкова, К., Основни принципи на новата правна уредба на координацията на системите за социална сигурност в ЕС, сп. Съвременно право, Брой 3, 2010
10. **Fileva, M., 2007:** Филева, М., Социалната политика на съвременна Германия и възможности за приложение в България, София, 2007
11. **Your social security rights in Germany, European Commission, European Union, 2013**

SOCIOBRAINS